

การรื้อสร้างเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์กับนโยบายการเมือง
ในวรรณคดีลาวเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์)¹

Deconstruction of the narrative of Prince Anuwong with
Political Implications in the Lao Literature, ‘Tao Lao Khum’
(Prince of the Dynasty)

รังสรรค์ นัยพรม² และ ปฐม หงษ์สุวรรณ³

Rangsan Naiprom² and Pathom Hongsuwan³

²หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

²Doctor of Philosophy Program in Thai

^{2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{2,3}Faculty of Humanities and Social sciences

^{2,3}มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^{2,3}Mahasarakham University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการรื้อสร้างเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์กับนโยบายการเมืองที่ปรากฏในวรรณคดีลาวเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเรื่องการรื้อสร้าง (deconstruction) ในการศึกษา โดยเจ้าอนุวงศ์ถือเป็นกษัตริย์ลาวที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองคือการต่อสู้เพื่อกอบกู้เอกราชจากการตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึง 1) การรื้อสร้างประเพณีวรรณคดีโดยการผสมผสานระหว่างเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ กวีนิยาย และนิทานชาดกเพื่อสลายคู่ตรงข้ามของการจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรม และกลายเป็นกลวิธีต่อสู้ทางการเมืองเพื่อต่อต้านการครอบงำของสยามจากเงื่อนไข

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมกับการรื้อสร้างวรรณศิลป์ในวรรณคดีลาว”

ที่ไม่สามารถทำการต่อสู้อย่างเปิดเผยได้ 2) การรื้อสร้างเหตุการณ์ชีวิตเจ้าอนุวงศ์ที่แสดง
นัยทางการเมืองของการช่วงชิงเกียรติของพระองค์คืนมาจากสยามและสร้างภาพ
ของพระองค์ในฐานะผู้พยายามสร้างความปรองดองระหว่างคนในชาติและระหว่างชาติ
และ 3) การรื้อสร้างภาพของท้าวเหลาคำที่แสดงนัยการเมืองของการสืบทอดอุดมการณ์
ชาตินิยมลาวโดยการนำภาพของพระองค์เข้าไปสวมทับเหตุการณ์ชีวิตเจ้าอนุวงศ์
นอกจากนี้ชื่อเจ้าราชวงศ์ยังถูกหยิบยืมนำมาปรับใช้เพื่อการครอบงำ ตลอดจนต่อสู้
และต่อรองทางการเมืองของผู้คนในอาณาบริเวณสองฝั่งโขงตลอดจนรัฐบาลลาว
ในบริบทของสังคมลาวสมัยใหม่ด้วย เรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์ในงานวรรณคดีจึงมีลักษณะที่
เป็นพลวัตและถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อช่วงชิงความหมายทางการเมืองวัฒนธรรมได้อย่าง
น่าสนใจ

คำสำคัญ: การรื้อสร้าง, เรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์, นัยทางการเมือง, วรรณคดีลาว, เจ้าราชวงศ์

Abstract

This research article aimed to study and understand the deconstruction of the narrative 'Chao Anuwong' and its political implication as found in the Lao literature 'Tao Laokhum' (royal prince of the dynasty). The concept of Deconstruction was used in the study. Prince Anuwong was the Lao monarch who played a very important political role. He fought for independence from Siam. The following were found in the study. 1) Deconstruction was found in the literary types through interfusing the historical narratives, poems, novels and folk tales. The aim was to neutralize the binary opposition of the cultural hierarchy and to use the process as the strategy for the political struggle against the Siamese domination. Political implications were needed because it was impossible to engage in an open struggle. 2) Anuwong's life events were deconstructed to imply that politically, he wanted to reclaim his status and dignity from Siam and to create his own image as a leading figure who wanted to establish a reconciliation among the Laotians. 3) Tao Laokhum was deconstructed to imply the political significance of the national ideology. That was created by featuring him in Anuwong's image.

In addition, Anuwong's name was used to signify domination, political struggle and bargain of people living on both banks of the Mekong River. It can be concluded that the narrative of Prince Anuwong was dynamic and apparently used as the cultural politics apparatus.

Keywords: Deconstruction, Narrative of Prince Anuwong, Political Implication, Lao Literature, Prince of the Dynasty.

บทนำ

เมื่อก้าวถึงกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้างที่อยู่ในความทรงจำของกลุ่มชนชาวลาวแล้ว เจ้าอนุวงศ์ถือว่าเป็นกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งที่ทรงมีบทบาทสำคัญในมิติประวัติศาสตร์ลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกษัตริย์ที่รบพระองค์สุดท้ายที่มีบทบาทในการต่อสู้เพื่อเอกราชหลังจากที่อาณาจักรลาวทั้ง 3 คือ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์ ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามพร้อมกันในปี ค.ศ. 1779 โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าอนุวงศ์นอกจากจะถูกนำเสนอในทางประวัติศาสตร์ชาติแล้ว เจ้าอนุวงศ์ยังถูกประกอบสร้างความหมายผ่านงานวรรณคดีได้อย่างน่าสนใจอีกด้วย

ประเด็นสำคัญคือ ความพยายามของเจ้าอนุวงศ์ในการปลดแอกจากสยามนั้น นักประวัติศาสตร์ไทย (สยาม) กับลาวต่างมองด้วยทัศนะที่แตกต่างกัน สำหรับไทยเป็นการก่อกบฏโดยเจ้าประเทศราชผู้ไม่สำนึกในบุญคุณ แต่สำหรับลาวแล้วนี่คือการต่อสู้เพื่อเอกราช ซึ่งความแตกต่างเช่นนี้มีไข่มุมมองทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังกระทบถึงความสัมพันธ์ไทยลาวอีกด้วย (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. 2553: 21) นอกจากนี้วีรกรรมของเจ้าอนุวงศ์ยังได้กลายเป็นตำนานที่ลัทธิชาตินิยมใหม่านิยมนำมาเล่าขานและทำให้เป็นเรื่องเกือบจะศักดิ์สิทธิ์ด้วย (แกรนท์ อีแวนส์. 2549: 26) โดยเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์ปรากฏในงานวรรณคดีเล่มสำคัญคือ *พื้นเวียง* ซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ส่วนช่วงระยะเวลาที่แต่งนั้นคงแต่งขึ้นภายหลังการปราบชัยและการถึงแก่กรรมของเจ้าอนุวงศ์ โดยปรากฏ 2 ลำนวนคือ *พื้นเวียง* ที่มีเนื้อหาตามเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์โดยตรงกับขบวนการต่อสู้ชาติของประชาชนลาวที่นำโดยเจ้าอนุวงศ์ และ *พื้นเวียง* ที่มีเนื้อหาเป็นจินตนาการของผู้แต่ง (บ่อแสงคำ วงดาลา และคณะ. 1982: 482) *พื้นเวียง* ประเภทหลังนี้คือสำนวนท้าวเหลาคำ ซึ่งนอกจากจะเป็นวรรณคดีที่มีความงดงามในเชิงวรรณศิลป์แล้ว เนื้อหาของเรื่องยังมีลักษณะของการรื้อสร้างภาพของเจ้าอนุวงศ์ที่เรารับรู้ในมิติทางประวัติศาสตร์ด้วย

ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้วรรณคดีเรื่อง *ท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์)* ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (1973) เป็นตัวบทหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากตัวบทวรรณคดีได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการลาว มีการชำระ เรียบเรียง ตรวจทานกับต้นฉบับ

โบราณเพื่อให้ได้เนื้อหาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดและถูกจัดพิมพ์โดยหน่วยงานหรือสถาบันของรัฐ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการรื้อสร้าง (deconstruction) ของ ฌาคส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) ซึ่งเป็นนักคิดแนวหลังโครงสร้างนิยม ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการวิพากษ์วิธีคิดแบบขั้วตรงข้ามทวิลักษณ์ (binary opposition) อันเป็นสาระสำคัญของสำนักคิดแนวโครงสร้างนิยมที่เป็นการให้ค่าความหมายสิ่งต่างๆ รอบตัวโดยแบ่งแยกออกเป็น 2 ขั้วชัดเจน อาทิ ธรรมชาติกับวัฒนธรรม ผู้ชายกับผู้หญิง ความสว่างกับความมืด หรือเหตุผลกับอารมณ์ การให้ค่าความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอคติที่คนมักเลือกเชิดชูขั้วหนึ่งมากกว่าอีกขั้วหนึ่งเสมอ

แดร์ริดาเสนอว่าการเปรียบเทียบดังกล่าวไม่ได้แตกต่างจากกลไกการทำงานของภาษาหรือสัญญา ตามทฤษฎีภาษาศาสตร์โครงสร้างของโซซูร์ กล่าวคือ ในระบบภาษาความหมายของสัญญาคำหนึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับการรื้อสร้าง (Derrida, 1970 อ้างถึงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559: 104-105) กล่าวคือ ความคิดหรือมโนทัศน์หนึ่งๆ จะสื่อความหมายได้ก็ต่อเมื่อมีการเปรียบต่างกับขั้วที่ตรงข้ามกันเสมอ แดร์ริดาเห็นว่าวิธีคิดแบบขั้วตรงข้ามทวิลักษณ์นี้สามารถถูกรื้อสร้างได้และขั้วที่เป็นรองนั้นอาจเป็นขั้วที่มีอำนาจมากกว่าเนื่องจากเป็นขั้วที่กำหนดความหมายอีกขั้วหนึ่ง ทั้งนี้การนำแนวคิดการรื้อสร้างมาประยุกต์ใช้ในงานวรรณกรรม วิธีคิดดังกล่าวจะอยู่ในฐานะที่เป็นการตีความปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจความซับซ้อนของงานเขียน รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงลักษณะอันเป็นพลวัตของโครงสร้างและความหมายที่เลื่อนไหลของหน่วยความหมายต่างๆ ภายในโครงสร้างนั้น (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2558: 419-422) ความหมายในแนวคิดแบบรื้อสร้างจึงเป็นความหมายที่ไม่สิ้นสุด มีความยอกย้อนและมีความเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา การอ่านวรรณกรรมแบบรื้อสร้างจึงเป็นการเปิดโอกาสให้เราได้เล่นกับคติความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบทวรรณกรรม

การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เห็นพลวัตตลอดจนความย้อนแย้งของความหมายทางการเมืองที่สัมพันธ์กับเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์ในงานวรรณคดีที่ถูกอำพรางภายใต้ความงามทางวรรณศิลป์ อันจะทำให้เห็นว่าวรรณคดีไม่ได้มีความเป็นกลางในการสื่อสารแต่จัดเป็นวาทกรรมประเภทหนึ่งที่ประกอบสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจฝ่ายต่างๆ เพื่อให้คงไว้ซึ่งความชอบธรรมในการจัดระเบียบสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้และต่อรองเพื่อให้กลุ่มชนที่ด้อยอำนาจได้มีตัวตนและพื้นที่ในทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษาคือ วรรณคดีลาวเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ปี ค.ศ. 1973 โดยการศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางวรรณกรรมศึกษาและสังคมวิทยา และใช้แนวคิดเรื่องการรื้อสร้างเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา แล้วนำเสนอผลในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

จากประวัติศาสตร์สู่กวีนิยาย: การรื้อสร้างประเภทวรรณคดีในเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์

เจ้าอนุวงศ์ถือเป็นกษัตริย์ลาวพระองค์หนึ่งที่เหล่านักประวัติศาสตร์ลาวได้ทุ่มเทเพื่อเขียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสมัยของพระองค์มากกว่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อื่นใด เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับการต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชของชาติ (แกรนท์ อีแวนส์. 2549: 26) ซึ่งนอกจากเรื่องเล่าของพระองค์จะถูกนำเสนอในมิติประวัติศาสตร์แล้ว ภาพของเจ้าอนุวงศ์ยังได้ถูกนำเสนอในเรื่องเล่าประเภทวรรณคดีได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ที่ตัวบทนอกจากจะมีความงามในเชิงวรรณศิลป์แล้ว ยังมีลักษณะเด่นในเรื่องของความกำกวมของประเภทวรรณคดีด้วย เนื่องจากการหยิบเอาเหตุการณ์บางส่วนในสมัยเจ้าอนุวงศ์มาเสนอใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน ทำให้ตัวบทมีความผสมผสานระหว่างความเป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์และวรรณคดีประเภทกวีนิยาย ทั้งยังมีการสอดแทรกเรื่องเล่าทางพุทธศาสนาเพื่อทำให้เป็นวรรณคดีชาติดกด้วย ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนย้อนแย้งในการนิยามประเภทวรรณคดีอันซ่อนแฝงประเด็นทางการเมืองด้วย

ประการแรก วรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ถูกทำให้เป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์ คือเป็นวรรณคดีที่มีหัวเรื่องและเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติลาวในลักษณะของการจดบันทึกเพื่อเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดใดชุดหนึ่ง และบางครั้งก็เสนอระยะประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่องกัน (บ่อแสงคำ วงดาลา และคณะ. 1987: 333) โดยเป็นการนำเสนอภาพชีวิตของเจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ครองนครเวียงจันทน์

กับท้าวเหลาคำบุตรชายคนโตที่ประสงค์จะทำศึกกับไทยเพื่อให้ลาวเป็นเอกราช ทั้งยังมีการกล่าวอ้างชื่อบ้าน นามเมืองที่สัมพันธ์กับมิติทางประวัติศาสตร์ เช่น เมืองศรีโคตรบูร หรือศรีโคตรบอง เป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกของอาณาจักรทวารวดี มีเนื้อที่ตั้งแต่นครราชสีมาเป็นต้นมา รวมเอาภาคอีสานและประเทศลาวนับตั้งแต่แขวงเวียงจันทน์ลงไปถึงนครจำปาศักดิ์ โดยศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรนี้ตั้งอยู่บริเวณเมืองท่าแขกประเทศลาว (มหาสิลา วีระวงส์. 2001: 4) เมืองชายพองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐศรีโคตรบูรที่สัมพันธ์กับบ้านเมืองในเขตรอบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศลาว โดยทั้งสองเมืองเคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของขอมเมื่อครั้งอาณาจักรขอมมีความรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ค.ศ.1181-1218) และในเวลาต่อมาในสมัยของพระเจ้าลำพองทรงปกครองประเทศได้ 5 ปีก็ถูกกองทัพอยุธยาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ยกทัพไปปิดล้อมนครมอญหลายเดือน ในที่สุดจึงตีเมืองนครมอญได้ในปี ค.ศ. 1352 ดินแดนเหล่านี้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามในที่สุด (มหานูนมี เทปสีเมือง. 2554: 150-152) ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงความย้อนแย้งที่แฝงอยู่ในตัวบทวรรณคดี โดยการประกอบสร้างความหมายให้อาณาจักรที่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยามกลายเป็นอาณาจักรที่อยู่ภายใต้อำนาจของเวียงจันทน์ในรัชสมัยของเจ้าอนุวงศ์ อันเป็นการช่วงชิงความหมายทางการเมืองโดยใช้เรื่องเล่าประเพณีวรรณคดีเป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงเมืองพูนคือเมืองเหวที่อยู่ทางภาคกลางของเวียดนามในปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นดินแดนที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองอันดีกับเวียงจันทน์ ตลอดจนการกล่าวเน้นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างลาวกับไทย การทำตัวบทให้เป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์จึงเป็นการสร้างความสมจริงของเนื้อเรื่อง และแฝงนัยเรื่องการกล่อมเกลาคฤหาสน์ชาตินิยม กล่าวคือการใช้ตัวบทวรรณคดีเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสำนึกความเป็นชาติและอัตลักษณ์ความที่ลาวที่แตกต่างจากสยาม โดยการขับเน้นภาพของเจ้าอนุวงศ์ รวมไปถึงวีรกรรมความกล้าหาญของท้าวเหลาคำในการกอบกู้เอกราชจากสยาม

ประการที่สอง วรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ถูกทำให้เป็นวรรณคดีประเภทกวีนิพนธ์ คือวรรณคดีที่มีเนื้อหาขนาดยาวที่กล่าวถึงชีวิตของตัวละครต่างๆ โดยมีตัวละครเอกในที่นี้คือเจ้าอนุวงศ์และท้าวเหลาคำเป็นใจกลางสำคัญของเรื่องที่เน้น

ความสนุกสนานและความเหนือจริงของเนื้อหา ทำให้วรรณคดีประเภทนี้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้ทุกระดับชั้น

ตัวบทเปิดเรื่องโดยอิงกับตำนาน (myth) เล่าขานเกี่ยวกับคำสาปของเจ้าศรีโคตรราช ซึ่งเล่าถึงเมืองเวียงจันทน์สมัยเจ้าอนุวงศ์ที่ถูกกรรวานโดยฝูงช้างป่า พระองค์จึงทรงมีรับสั่งให้หาผู้มีความสามารถมาปกป้องบ้านเมืองจึงได้ถวายสารไปยังพระยาศรีโคตรราชแห่งเมืองเบ็ญจามผู้มีคุณวิเศษ ท้าวศรีโคตรราชทรงรับคำเชิญและทรงปราบฝูงช้างได้จนสำเร็จและพญาช้างเผือกขอเป็นผู้รับใช้พระองค์ เจ้าอนุวงศ์ทรงมอบพระธิดาให้เป็นการตอบแทน ท้าวศรีโคตรราชได้ส่งสอนพญาช้างเผือกให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและยึดบ้านครองเมืองและให้เจ้าอนุวงศ์สร้างโรงช้างให้พญาช้างเผือกได้อยู่อาศัย กาลต่อมาเจ้าอนุวงศ์ทรงคิดถึงพระธิดาและหาทางแย่งชิงนางกลับคืนเมือง พระองค์ได้ส่งสารไปยังพระธิดาให้หลอกถามท้าวศรีโคตรราชว่าทำเช่นไรพระองค์ถึงจะเสียชีวิตได้ ท้าวศรีโคตรราชหลงในกลอุบายจึงได้บอกวิธีคือจะต้องแทงทวารของพระองค์เมื่อเจ้าอนุวงศ์ทราบความจึงให้เสนาผู้มีวิชาอาคมไปลักลอบวางยาจนสิ้นใจของท้าวศรีโคตรราชทำให้พระองค์โดนยาพิษแทงทวารจนถึงแก่ชีวิต ก่อนตายท้าวศรีโคตรราชทรงสาปให้เมืองเวียงจันทน์ล่มสลาย จากนั้นตัวบทจึงเล่าถึงวีรกรรมของท้าวเลาะคำในการสู้รบกับไทยและโยงเหตุการณ์ไปถึงรุ่นลูกหลานของพระองค์

การเล่าเรื่องโดยอิงกับตำนานจึงทำให้เนื้อหาของวรรณคดีกลายเป็นเรื่องเล่าว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์ (sacred narrative) และแสดงนัยที่ซ่อนเร้นทางการเมืองคือการใช้ตำนานในการอธิบายความมั่นคงหรือความล่มสลายของบ้านเมือง นอกจากนี้การทำเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นกวีนิยายยังเป็นกลวิธีในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อต่อต้านการครอบงำของสยามจากเงื่อนโซ่ที่ไม่สามารถทำการต่อสู้อย่างเปิดเผยได้

ประการสุดท้าย คือการทำให้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์กลายเป็นวรรณคดีขาดกั้นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่เข้ามาต่อสู้และต่อรองกับชุดความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาวลาวที่ซ่อนแฝงในงานวรรณคดี ดังเห็นได้จากขนบของการแต่งที่เริ่มต้นด้วยบทอาเศียรวาทเพื่อกล่าวเชิดชูคุณของพระพุทเจ้า รวมทั้งมีการโยงตัวละครในเรื่องให้เป็นพระโพธิสัตว์ลงมาเกิด ดังในตอนที่ท้าวเลาะคำได้เสด็จหลบหนีจากไทยไปเมืองพูชนประเทศแกว เจ้าเมืองพูชนทรงรับพระองค์เป็นบุตร

บุญธรรมและทรงมอบน้องสาวให้เป็นชายา เมื่อเวลาผ่านไปท้าวเหลาคำเกิดนิมิตว่ามีดวงแก้วอันมีค่ารัศมีส่องไสได้เสด็จจากเมืองเวียงจันทน์ลงมาตกยังแทบเท้าของพระองค์สองดวง และเมื่อพระองค์ได้จับเอาลูกแก้วนั้น ลูกแก้วได้พาพระองค์เสด็จสู่ท้องฟ้ามองลงมาเบื้องล่างเห็นดินแดนชมพูทวีป แล้วจึงเวียนรอบจักรวาลเห็นดินแดนนครแล้วจึงกลับคืนมาสู่เมืองตน โหรทำนายว่าท้าวเหลาคำจะได้บุตรชายที่มีบุญญาบารมี 2 พระองค์ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดและเป็นเชื้อจากกษัตริย์เมืองเวียงจันทน์เช่นเดียวกับพระองค์ รวมถึงเป็นผู้ที่จะไปรบเอาเมืองเวียงจันทน์กลับคืนมาจากการตกเป็นเมืองขึ้นของไทย ส่วนเมืองแกวจะตกเป็นเมืองบริวารของเวียงจันทน์ ดังข้อความที่ว่า

ยังจัก	ได้ลูกแก้ว	ผู้ประเลศลำชาย
	มีพอสอง	เกิดมามีพ้อม
ก็หาก	มีขุนแท	โพธิยานลงเกิด
	เป็นเชื้อเจ้า	เวียงพันพ่าพะอง แท้แล้ว
ยังจัก	ได้ผาบแพ	เมืองเก่าคืนมา
	ทั้งเมืองแกว	ก็เป็นเมืองบาบ่าว
ยังจัก	ไปเป่มาง	กุงกว้างมุ่นกะจวน แท้แล้ว

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 74)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตัวบทวรรณคดีมีการเน้นย้ำสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา คือ ดวงแก้ว ที่สื่อถึงพระรัตนตรัย ดินแดนชมพูทวีปอันหมายถึงดินแดนในอุดมคติของพุทธศาสนา ตลอดจนการกล่าวถึงนรกอันเป็นดินแดนที่ตอกย้ำระบบคิดแบบพุทธว่าด้วยความดีความชั่ว การทำให้ตัวละครที่เป็นกษัตริย์คือ พระโพธิสัตว์ลงมาเกิดจึงเป็นการประกอบสร้างภาพผู้ปกครองแบบจักรพรรดิราชอันหมายถึงผู้นำในฝ่ายอาณาจักรตามแนวคิดแบบพุทธ พุทธศาสนาและจักรพรรดิราชจึงมีความสัมพันธ์กันคือหากกัลป์ใดไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ก็จะมีจักรพรรดิราชมาปรากฏตัวขึ้นเพื่อสั่งสอนคนทั้งหลาย ดังนั้นพระพุทธเจ้าและจักรพรรดิราชตามความเชื่อของคนไทย-ไทจึงเคยอุบัติขึ้นแล้วหลายพระองค์ (ปรมินท์ จารูวร. 2549: 245) การเชื่อมโยงดังกล่าวจึงเป็นการ

แสดงนัยทางการเมืองในการสร้างความชอบธรรมของการดำรงอยู่ของระบอบกษัตริย์ และโครงสร้างของสังคมลาว และทำให้กษัตริย์กลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์อันมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากชนชั้นสามัญผ่านการกำเนิด นอกจากนี้การเป็นพระโพธิสัตว์ของลูกยังส่งผลให้ภาพของท้าวเหลาคำซึ่งมีฐานะ “พ่อ” โดดเด่นขึ้นมา เพราะพระโพธิสัตว์จะไม่ถือกำเนิดกับบุคคลธรรมดาแต่จะเกิดกับบุคคลที่มีบุญบารมีทางโลกหรือทางธรรม หรือบุคคลนั้นต้องมีความสำคัญหรือสัมพันธ์อย่างมากกับพระโพธิสัตว์ ซึ่งจะทำให้ท้าวเหลาคำมีความชอบธรรมในการกอบกู้เอกราชของลาว ดังที่อรรถกถาชาดกได้กล่าวถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของพระโพธิสัตว์ว่าต้องมีปัจจัยที่เอื้อต่อการบำเพ็ญบารมีธรรมให้บรรลุพุทธภาวะตามปณิธาน หนึ่งในนั้นคือการมีอุปนิสัยที่เหมาะสมโดยพระโพธิสัตว์จะตรวจดูเหตุการณ์ในโลกมนุษย์ก่อนว่าเหมาะสมที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่และควรอุบัติในทวีปใด ในถิ่นฐานใด ในสกุลใด ในครรรค์ของหญิงใด เรียกว่า มหาวิโลกนะ 5 ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อกุละ คือตระกูลที่พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดมีความบริสุทธิ์และเชื่อว่าด้วยพระมารดาของพระโพธิสัตว์ที่ต้องสร้างบารมีและอธิฐานเพื่อเป็นพระพุทธมารดาโดยเฉพาะด้วย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543: 51-53)

การตอกย้ำของการเป็นวรรณคดีชาดกยังปรากฏในการนำเอาพุทธทำนายของพระพุทธเจ้ามาผนวกกับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ดังเห็นได้จากการอ้างถึงกรุงศรีคือเมืองในพุทธทำนายว่าเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรือง ผู้ปกครองมีความเข้มแข็งและตั้งอยู่ในธรรมโดยไม่ไปรุกรานดินแดนใดก่อน ทำให้ไม่มีเมืองใดสามารถที่จะตีเอากรุงศรีเป็นเมืองขึ้นได้ จนกว่าจะถึงปีวอกอันเป็นปีที่จะทำให้กรุงศรีเริ่มเสื่อมอำนาจลงหรือการตอกย้ำว่าลาวคือดินแดนแห่งพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงทางการเมืองของลาว กระทั่งในตอนท้ายของเรื่องที่ท้าวทองคำบุตรคนที่สองของท้าวเหลาคำตัดสินใจออกบวชแทนคุณบิดามารดาแทนการเป็นผู้ปกครองนครล้านแต่เป็นการตอกย้ำวิธีคิดทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น การทำเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์ในมิติทางประวัติศาสตร์ให้เป็นวรรณคดีชาดกจึงแสดงนัยทางการเมืองโดยนำวิธีคิดทางพุทธศาสนามาสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงให้กับสถาบันกษัตริย์และนำไปสู่การใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมในที่สุด ดังที่ มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์ (2553: 145) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ทางการเมือง

เมืองเพื่อสร้างลัทธิชาตินิยมในสังคมนั้น มีแต่พุทธศาสนาและประวัติศาสตร์เท่านั้นที่ยังคงสร้างโอกาสความเป็นไปได้ให้กับลัทธิชาตินิยมได้เกาะเกี่ยวกันอย่างเป็นกลุ่มก้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่อาณาจักรลาวสมัยใหม่ได้นำเอาภาพของเจ้ามหาชีวิตมาเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ของลัทธิชาตินิยมในลาวเพื่อสร้างความรู้สึกปลื้มและสูงส่งหรือสร้างความรู้สึกลึกซึ้งให้กับกลุ่มชนชาวลาว

ฉะนั้นการสร้างความซับซ้อนและกำกวมให้กับประเพณีของวรรณคดีใน *ท้าวเลาคำ* (*เจ้าราชวงศ์*) จึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการรื้อสร้างตามแนวคิดของแดร์ริดา (Jacques Derrida) ซึ่งเขาได้ตั้งข้อสังเกตว่า ภาษาของมนุษย์จะประกอบไปด้วยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามเสมอ ฉะนั้นการตีความคำคู่ตรงข้ามแต่ละคู่ยอมให้คุณค่าที่ไม่ตัดเทียมกันทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นระหว่างคำในภาษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอำนาจที่สืบทอดผ่านทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบภาษาวรรณกรรม และความเชื่อ หรือกล่าวโดยอีกนัยหนึ่งคือ หลายๆ สิ่งในสังคมถูกมองว่ามีความสำคัญและมีอำนาจไม่เท่าเทียมว่าสิ่งเหล่านี้มีคุณสมบัติที่ดีเหนือสิ่งอื่นๆ แต่เป็นเพราะว่าคนในสังคมมักจะจับคู่ความคิดที่แตกต่างเข้าไว้ด้วยกันและให้คุณค่ากับคู่ตรงข้ามเหล่านี้ว่ามีข้อบกพร่อง ข้อคิดเช่นนี้เป็นการเสริมแรงให้สิ่งที่ถูกมองว่าเป็นข้อบกพร่องมีอำนาจและอิทธิพลไม่เฉพาะเพียงแต่ด้านการใช้ถ้อยคำภาษาเท่านั้น แต่ยังมีขอบเขตถึงองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคมด้วย (Derrida, 1986: 94-119 อ้างถึงใน อูชา พัดเกตุ, 2550: 4-5) ปฏิบัติการในการนิยามความหมายของประเพณีวรรณคดีจึงแฝงเรื่อของการให้คุณค่าและจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมด้วย ดังที่ สมหมาย เปรมจิตต์ (2545: 387-388) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ *พื้นเวียงล้านนาท้าวเลาคำ* ไว้ว่า โดยบริบทของความเป็นจริงแล้วตำนานพื้นเวียงจันทน์มิได้เป็นตำนานหรือเป็นประวัติศาสตร์ ดังนั้นนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงมักจะมองว่าพื้นเวียงจันทน์เป็นเรื่องที่ไร้สาระ ไม่มีความจริงทางประวัติศาสตร์ แต่ถ้ามองในแง่ของวรรณกรรมแล้วจะเห็นว่าพื้นเวียงจันทน์ก็คือบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในความทรงจำของนักประพันธ์หรือมีอยู่ในฐานะที่เป็นกระแสความคิดที่กำลังเป็นอยู่ในสังคมยุคนั้น

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นถึงการให้คุณค่าของประเภทวรรณคดีที่เป็นคู่ตรงข้ามระหว่างวรรณคดีประวัติศาสตร์ในฐานะเรื่องเล่าที่มีเค้าของข้อเท็จจริงกับกวีนิยายที่เป็นเรื่องแต่งซึ่งเรื่องจริงย่อมมีคุณค่าและถูกจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมให้สูงส่งกว่าเรื่องสมมุติเสมอ แต่หากมองวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ผ่านแนวคิดหรือสร้างจะเห็นได้ว่า ตัวบทพยายามที่จะสลายวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามโดยสร้างความคลุมเครือให้กับประเภทของวรรณคดี ทำให้ตัวบทมีส่วนผสมทั้งระหว่างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตำนาน ตลอดจนชาดกทางพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นความซับซ้อนของตัวบทที่แฝงประเด็นการเมืองวัฒนธรรมของการช่วงชิงการนิยามความหมายของกลุ่มชนชาวลาวผ่านงานวรรณคดีด้วย

การก่อสร้างเหตุการณ์ชีวิตเจ้าอนุวงศ์กับนัยทางการเมืองในวรรณคดีลาว

เรื่องเล่าชีวิตเจ้าอนุวงศ์ในมิติประวัติศาสตร์ที่เราถือว่ามีภาพของข้อเท็จจริงนั้นได้แสดงให้เห็นถึงวีรกรรมในการกอบกู้ชาติลาวจากสยาม และพระองค์ได้รับการยกย่องจากชนชาวลาวให้เป็นสัญลักษณ์ของความฮึกแพ่งเชื้อชาติ ขณะเดียวกันก็เพื่อสร้างความเป็นอื่นหรือชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างลาวและไทย (อนินทร์ พุมิโชติ, 2557: 133) ขณะที่ในบริบทของวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ได้แสดงให้เห็นถึงการก่อสร้างภาพของเจ้าอนุวงศ์ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงสาเหตุของการสู้รบระหว่างเวียงจันทน์กับสยาม

ในมิติประวัติศาสตร์นั้นมองว่า สาเหตุดังกล่าวเกิดจากการที่เจ้าอนุวงศ์น้อยพระทัยกษัตริย์ของไทยในรัชกาลที่ 3 คือ เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จไปถวายพระเพลิงบรมศพรัชกาลที่ 2 ของไทย เมื่อพระราชพิธีเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าอนุวงศ์ได้ทรงขอพระราชทานครอบครัวคนลาวที่แม่ทัพไทยกวาดต้อนเอาไว้ที่สระบุรีเมื่อครั้งรัชกาลพระเจ้าศิริบุญสาร นอกจากนั้นยังทรงขอพระราชทานพวกคณะละครผู้หญิงที่ถูกกวาดต้อนเอาไว้จากเวียงจันทน์ รวมไปถึงเจ้าหญิงดวงคำซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ลาวกลับคืนนครเวียงจันทน์ แต่รัชกาลที่ 3 ไม่ทรงพระราชทานให้ จึงเป็นสาเหตุให้เจ้าอนุวงศ์ต้องการที่จะปฏิวัติเพื่อกอบกู้เอกราชในคราวนั้น

ลักษณะดังกล่าวต่างจากรรณคดีเรื่อง*ท้าวเหลาคำ* (*เจ้าราชวงศ์*) ที่เล่าเรื่องราวของ*ท้าวเหลาคำ* พระราชโอรสของ*เจ้าอนุวงศ์* ได้ติดตามพระราชบิดาไปอยู่ไทย ทำให้พระองค์ได้เห็นสภาพทุกข์ยากของประชาชนลาวอันเกิดจากการตกเป็นเมืองขึ้นของไทย ครั้นเมื่อพระเจ้าอินทวงศ์เสด็จสวรรคต เวียงจันทน์ว่างกษัตริย์ *ท้าวเหลาคำ* จึงได้กลับมาเวียงจันทน์กับ*เจ้าอนุวงศ์* เมื่อเติบโตใหญ่ได้ไปเรียนวิชาอาคมกับพระฤๅษีในป่าหิมพานต์ พร้อมทั้งเป็นคนที่น่าไว้วางใจให้*เจ้าอนุวงศ์* ทำศึกกับไทยเพื่อให้ลาวกลายเป็นเอกราช ซึ่ง*เจ้าอนุวงศ์* ไม่ทรงเห็นด้วยโดยอ้างว่ากรุงศรีเป็นเมืองในพุทธทำนาย ถ้า*ท้าวเหลาคำ* ไม่ฟังคำห้ามปรามอาจทำให้เมืองเวียงจันทน์ล่มสลายลงได้ อย่างไรก็ตาม*ท้าวเหลาคำ* ไม่ทรงฟังคำทัดทานดังกล่าว *เจ้าอนุวงศ์* จึงออกอุบายว่าถ้าหาก*ท้าวเหลาคำ* สามารถถอดสังวาลย์ออกจากคอของนางลุนที่เป็นน้องสาวได้พระองค์จะอนุญาตตามคำขอ *ท้าวเหลาคำ* จึงใช้ดาบฟันคอนางลุนจนขาดและทรงกล่าวว่าเพื่อบ้านเมืองแล้วพระองค์สามารถฆ่าได้แม้กระทั่งบิดามารดาของตน จากนั้น*ท้าวเหลาคำ* ได้ขี่ม้าข้ามแม่น้ำโขงไปยังกรุงศรีและสามารถพบพระนครในที่สุด

จากเรื่องเล่าชีวิต*เจ้าอนุวงศ์* ในงานวรรณคดีข้างต้น ทำให้เห็นการสร้างควมหมายใหม่ให้กับเหตุการณ์กบฏเอกราชของ*เจ้าอนุวงศ์* ด้วยการเข้าไปร้อยสร้างความหมายเดิมในมิติประวัติศาสตร์ลาวด้วยการเชิดชูวีรกรรมและความรักชาติของ*ท้าวเหลาคำ* แทน อันแสดงนัยของการสืบทอดอำนาจของระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ที่จะต้องมีความกล้าหาญและเสียสละ ภาพชีวิตของ*เจ้าอนุวงศ์* จึงไม่ได้มีลักษณะเพียงหนึ่งเดียวแต่มีความหมายที่หลากหลายและความหมายเหล่านี้ย่อมรับใช้การเมืองเสมอ ดังเห็นได้จากในมิติประวัติศาสตร์*เจ้าอนุวงศ์* คือผู้ที่พยายามกอบกู้ชาติบ้านเมืองจากการตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม แต่ในตวบทวรรณคดี*เจ้าอนุวงศ์* กลับกลายเป็นผู้รับใช้ปกป้อง และยอมรับในอำนาจของศักดินาสยาม ลักษณะเช่นนี้จึงส่งผลกระทบต่อกรนำเสนอภาพของ*เจ้าอนุวงศ์* ที่มีความทับซ้อน หลากหลาย อันแสดงให้เห็นว่าสยามมีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือเวียงจันทน์ทุกประการ ตวบทวรรณคดีจึงได้พยายามลดทอนอำนาจวีรบุรุษในทางประวัติศาสตร์ลง (*เจ้าอนุวงศ์*) แล้วสร้างภาพวีรบุรุษในจินตนาการใหม่ (*ท้าวเหลาคำ*) ที่มีอำนาจเหนือ*เจ้าอนุวงศ์* เพื่อใช้ในการต่อสู้และช่วงชิงความหมายกับสยาม ลักษณะดังกล่าวจึงนำไปสู่วาทกรรมการเมืองเรื่องกรรื้อสร้างเหตุการณ์ชีวิต

เจ้าอนุวงศ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรื้อสร้างที่มองว่า การรื้อสร้างมองว่าไม่มีกลุ่มไหนที่จะสามารถจับต้องความหมายที่แท้จริงได้ เมื่อไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผูกขาดการให้ความหมายอย่างสมบูรณ์ มันจึงนำไปสู่การสนทนาที่หลากหลาย รวมไปถึงนำไปสู่การสร้างวาทกรรมที่หลากหลายด้วย (นริชิต จิรสิทธิ์ธรรม. 2553: 96)

ทั้งนี้ในตัวบทวรรณคดียังได้มีการตอกย้ำความหมายว่าเวียงจันทน์คือเมืองที่เริ่มทำสงครามก่อนผ่านเหตุการณ์ชีวิตของท้าวเหลาคำ ดังเห็นได้จากเมื่อท้าวเหลาคำได้ครองกรุงศรี สยามได้ยกทัพไปตีเวียงจันทน์และยึดเอาผู้คนชาวลาวตลอดจนของมงคลเมือง ได้แก่ ช้างเผือก พระแก้วมรกต และกลองหมากแข้งกลับมายังกรุงศรี เมื่อท้าวเหลาคำทราบเรื่องจึงออกไปรบกับสยาม จากนั้นพระองค์ได้ทรงหลบหนีไปอาศัยอยู่ที่เมืองพูน ในตอนนี้เจ้าเมืองพูนได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรี เมืองพูน และเวียงจันทน์ว่ามีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติประหนึ่งพี่น้องเชื้อชาติเดียวกัน และเวียงจันทน์เป็นฝ่ายที่เริ่มเปิดศึกกับสยามก่อน ดังข้อความที่ว่า

อันว่า	กุงสีพัน	ก็เป็นเมืองพ่อเสีย	จึงแล้ว
	เจ้าหากไปเบียดผู้	บุณกว้างบ่หอนทน	ลูกเลย
ส่วนว่า	กุงสีพัน	เวียงจันกับเมืองพ่อ	พายพี่
เป็นดัง	เป็นชาติเชื้อ	สายไล่แม่เดียว	
กุหาก	ฮักขอดแท้	เหมือนดังเมืองเดียว	
	เวียงจันทั้งกุงสี	ดังเดียวกันแท้	

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 79)

หลังเหตุการณ์ที่ท้าวเหลาคำได้หลบหนีไปยังเมืองพูน กองทัพสยามที่เข้ายึดเวียงจันทน์ได้จับตัวเจ้าอนุวงศ์และบรรดาราชาวงศ์จองจำในคุกหลวง และได้มีการบรรยายสภาพความทุกข์ยากของพระองค์ ดังข้อความที่ว่า

แต่นั้น	ไทก็จับเอาแท้	พยาเมืองทังลูก
	เขาผูกคอต	จำไว้ใส่สวน
กับทัง	เสนาผู้	มนต์ทังสี่
ไทก็	จับผูกไว้	เหมือนด้ามดั่งหมู
กับทัง	เสนาผู้	ในเมืองถ้วนคู่
เขาก็	ชอกกวดได้	เอาเสียงชู้คน
ชื่อว่า	เชื้อชาตชั้น	เป็นหน่อราชา
เขาก็	จับเอานาง	ผูกคอเลียนไว้
แล้วจึง	ไปชอกใช้	หากวดเอาของ
	ทองคำเงิน	กวดเอาหมดถ้วน

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 43-44)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้น เป็นการบรรยายสภาพของเจ้าอนุวงศ์และเหล่าราชวงศ์หลังเสียเวียงจันทน์ให้กับสยาม โดยใช้ความเปรียบ (simile) ว่าไทยจับเจ้าลาวซังไว้ในคุกเหมือนจับหมูซังไว้ในเล้า ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์หรือลดทอนชาติพันธุ์ลาวให้กลายเป็นสัตว์ที่ด้อยอำนาจ ทั้งยังมีการบรรยายพฤติกรรมการกระทำความรุนแรงกับสตรีเพศโดยการจับผูกคอเรียงกันไว้ที่สำคัญคือเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้เวียงจันทน์สูญเสียของมรดกทั้งสามไปให้กับสยาม อันเป็นการลดทอนสถานภาพความมั่นคงของเมืองและการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองจากการโดนยึดเอาองค์พระแก้วมรกตด้วย

ในบันทึกชีวิตของเจ้าอนุวงศ์พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่ในคุกหลวงของเวียงจันทน์ และได้จองเวรกับกรุงศรี พร้อมทั้งสอนน้องสาวคือนางเกตแก้วซึ่งได้กลายเป็นชายาของเจ้าไทยให้ยอมอ่อนน้อมเพราะกลัวสูญเสียเชื้อสายเจ้าเวียงจันทน์องค์สุดท้าย พระองค์ทรงอวยพรให้นางเกตแก้วได้บุตรชายที่มีบุญญาบารมีและให้ส่งสอนลูกให้ตามเอาของมรดกทั้งสามของเวียงจันทน์กลับคืนมา จากนั้นทหารจึงนำเจ้าอนุวงศ์และเหล่าราชวงศ์ยกเว้นแต่เพียงนางเกตแก้วไปทิ้งลงภูพานาคและได้ก่อพระธาตุใส่อัฐิของพระองค์เอาไว้ ดังข้อความที่ว่า

เขากี้	เอาไปถั้ม	ลงสู่พยานาก
	มะหาราชาเจ้า	นางท้าวก็บอยลง
เขาล้าง	ก่อทาดตั้ง	กวมดูพยาหลวง
	เจตีสุง	ใหญ่งามใสแจ้ง

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 43)

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์ของเจ้าอนุวงศ์มีลักษณะที่ผิดไปจากเหตุการณ์ในมิติประวัติศาสตร์ ซึ่งกล่าวถึงเจ้าอนุวงศ์ที่เป็นผู้นำทัพเวียงจันทน์สู้รบกับไทย พระองค์ทรงมีรับสั่งให้เจ้าราชวงศ์ยกทัพไปกวาดเอาคนครัวลาวที่สยามกวาดไปไว้เมืองสระบุรีคืนมาเวียงจันทน์ ส่วนพระองค์ลงกวาดเอาครัวเมืองโคราชฝ่ายบางกอกเมื่อทราบข่าวเจ้าอนุวงศ์แข็งเมืองและยกพลลงไปกวาดเอาคนครัวลาวคืนมาเวียงจันทน์ จึงได้ยกทัพออกติดตามตีกองทัพเจ้าอนุวงศ์และเจ้าราชวงศ์จนถึงเวียงจันทน์ ท้ายที่สุดเจ้าอนุวงศ์ถูกสยามจับได้ ด้วยความช่วยเหลือของเจ้าน้อยเมืองพวนเชียงขวางและถูกส่งลงไปบางกอกพร้อมด้วย พระบรมวงศานุวงศ์และสิ้นพระชนม์อยู่บางกอกในปี ค.ศ. 1828 (มหาสิลา วีระวงส์. 2001: 135-136) ทั้งนี้ มยุรี และเผยพันธ์เหง้าสืวด (2010: 115-116) นักวิชาการลาวได้กล่าวถึงวาระสุดท้ายของเจ้าอนุวงศ์อย่างละเอียดไว้ว่า ภายหลังที่พระองค์ถูกจับแล้ว เจ้าอนุวงศ์ก็ถูกควบคุมตัวไปถึงบางกอกและถูกทรมานโดยเฉพาะเอาเหล็กเผาไฟมาเจาะตาทั้งสองข้าง ความทุกข์ทรมานได้ปรากฏตัวขึ้นต่อหน้าพระที่นั่ง สู่โศกสรวรรยปราสาทที่กำแพงพระราชวัง ภายหลังนั้นเจ้าอนุวงศ์ถูกนำไปใส่คอกเหล็กแขวนไว้หน้าแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ที่ท่าราชินี แต่มือของพระองค์ยังแตะน้ำไม่ถึงเพราะการทรมานพร้อมทั้งไม่ได้กินอาหารและน้ำ เจ้าอนุวงศ์สิ้นพระชนม์ในกลางคืนของวันที่ 25 ต่อวันที่ 26 เดือนมกราคม ปี 1829 ศพของพระองค์ได้ถูกนำไปเสียบประจานไว้ที่วัดสระเกศ

ขณะที่ในบริบทของวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) เจ้าอนุวงศ์ได้สิ้นพระชนม์ที่บ้านเมืองของตนโดยถูกทิ้งลงในพญานาคอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของลาว โดยนาคถือเป็นสัญลักษณ์ของลาวตั้งแต่โบราณ ดังเห็นได้จากชื่อเมือง “สีสะตะนาคะนะหุด” ซึ่งหมายถึงเมืองของชาวนาค ดังที่ มยุรี และเผยพันธ์เหง้าสืวด (2010:

64) กล่าวว่า นาคเป็นสัญลักษณ์ของประเทศลาวในโบราณกาล และชื่อของประเทศลาวในคราวก่อนได้กำเนิดมาโดยถือเอาสัญลักษณ์ของตัวนาคและถูกกล่าวว่า เมืองศรีสัตนาคนหุต หมายความว่าเมืองของชวานาค นอกจากนี้มหาสิลา วีระวงส์ (1996: 243) ยังได้กล่าวถึงการใช้สัญลักษณ์แทนความเป็นไทยและลาวไว้ว่า อาณาจักรไทยถือตราครุฑ ขณะที่ลาวถือนาคหรือพระจันทร์อันเป็นคู่ตรงข้ามในเชิงอำนาจการเมือง

ทั้งนี้ การทิ้งศพเจ้าอนุวงศ์ที่ภูพานาค หากพิจารณาจากตำนานในอดีตจะเห็นได้ว่า เมืองเวียงจันทน์กับนาคมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก นอกจากนี้ในนิทานพื้นเมืองลาวเรื่อง “เซียงเมียง” ยังเป็นเรื่องราวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเจ้าอนุวงศ์ที่กล่าวถึงเมืองเวียงจันทน์กับไทยเป็นศัตรูกัน ไทยได้ยกทัพไปตีเวียงจันทน์หลายครั้งแต่ไม่ชนะทั้งที่มีกำลังมากกว่า เพราะเวียงจันทน์มีพญานาคมาช่วยเหลือ กษัตริย์ไทยเมื่อทราบเรื่องจึงวางแผนให้เซียงเมียงปลอมเป็นโหรเข้าไปในเวียงจันทน์และใช้อุบายปิดภูพานาคและทำลายกลองหมากแข่งที่ใช้ตีเป็นสัญญาณเรียกพญานาคมาช่วยทั้ง เป็นเหตุให้ชาวเวียงจันทน์ไม่สามารถเรียกพญานาคและแพ้แก่สยาม สอดคล้องกับอุรังคินทานซึ่งเป็นตำนานการเกิดเมืองเวียงจันทน์ว่าเกิดจากสุวรรณนาคและบิรารช่วยกันสร้าง ทั้งยังแต่งตั้งพญานาคทั้ง 9 รักษาบ้านเมืองไว้ (อดิศร เสมแย้ม. 2560: 143-144) ขุดเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการประกอบสร้างความหมายให้ไทยกลายเป็นผู้ที่ลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองเวียงจันทน์ลง โดยการไ้ร่างของเจ้าอนุวงศ์ในการปิดปากถ้ำพญานาค เพื่อเป็นการทำลายตัวเชื่อม (mediator) ระหว่างโลกศักดิ์สิทธิ์คือเมืองพญานาคกับโลกสามัญคือนครเวียงจันทน์

ขณะเดียวกัน การรื้อสร้างเหตุการณ์สิ้นพระชนม์ของเจ้าอนุวงศ์ในงานวรรณคดียังแสดงนัยทางการเมืองได้อย่างน่าสนใจ การทำให้พระองค์สิ้นพระชนม์ในดินแดนของตนแทนที่จะถูกจับตัวไปทรมานและแห่ประจานที่บางกอกจึงเป็นการใช้วรรณคดีเป็นเครื่องมือในการช่วงชิงความหมายทางการเมืองกับไทย ขณะเดียวกันการที่เจ้าอนุวงศ์โดนทหารไทยจับตัวโยนลงถ้ำพญานาคจนสิ้นพระชนม์ก็ทำให้พระองค์ได้ตายในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แทนที่จะเป็นพื้นที่ทางการเมืองดังเช่นเรื่องเล่าในมิติประวัติศาสตร์ นอกจากนี้จากตำนาน อุรังคินทานที่ได้กล่าวมาข้างต้นที่มองว่าเมืองเวียงจันทน์เกิดจากการสร้างของพญานาค ยังสอดคล้องกับที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป.: 87) มองว่า

ชาวลาวนับถือผีนาคนเป็นผีบรรพบุรุษของตน เพราะมีคติความเชื่อว่านาคนช่วยสร้างกรุงศรีสัตนาคนหุตหลวงพระบางและเวียงจันทน์ การสิ้นพระชนม์ของเจ้าอนุวงศ์จึงเป็นการกลับไปสู่มาตุภูมิศักดิ์สิทธิ์อันเป็นดินแดนรากเหง้าก่อนกำเนิดเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งในที่นี้คือการได้เข้าไปอยู่ร่วมกับพื้นที่ของนาคนผู้มีบทบาทในการสร้างบ้านแปงเมืองนั่นเอง

เรื่องเล่าเหตุการณ์ชีวิตเจ้าอนุวงศ์ในวรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ได้แสดงให้เห็นว่าตัวบทได้ถูกรื้อสร้างความหมายให้แตกต่างจากมิติประวัติศาสตร์เพื่อแสดงนัยทางการเมืองในการช่วงชิงความหมายเชิงอำนาจกับสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ตัวบทไม่ได้นำเสนอให้เห็นภาพการสู้รบของเจ้าอนุวงศ์และพระองค์ยังเป็นคนคัดค้านการทำสงครามกับสยาม ทำให้ภาพของเจ้าอนุวงศ์กลายเป็นบุคคลที่พยายามสร้างความหมายใหม่ในฐานะผู้สร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีปรองดองของคนในชาติและระหว่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ช่วงวาระสุดท้ายของเจ้าอนุวงศ์ที่มีการรื้อสร้างจากการสิ้นพระชนม์ในบางกอกอันเป็นพื้นที่ของการลดทอนอำนาจและทำให้พระองค์สูญเสียเกียรติความเป็นกษัตริย์ ไปสู่การตายในถ้ำพญานาคซึ่งถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชนชาวลาวจึงเป็นการช่วงชิงเกียรติคืนมาให้กับเจ้าอนุวงศ์ผ่านงานวรรณคดี อันแสดงให้เห็นว่าความหมายของเจ้าอนุวงศ์มีลักษณะที่กำกวม กำกวมแสดงให้เห็นถึงพลวัตและความเคลื่อนไหวไปได้ตลอด (Jacques Derrida. 1963) การอ่านเหตุการณ์ชีวิตในเรื่องเล่าเจ้าอนุวงศ์ผ่านวิธีคิดแบบรื้อสร้างจะทำให้เราเห็นความหมายที่ถูกกดทับ อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจความซับซ้อนของ ตัวบท โดยเฉพาะความหมายทางการเมืองที่ซ่อนแฝงในงานวรรณคดีและถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้และต่อรองเพื่อสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมในบริบทของสังคมลาวสมัยใหม่ด้วย

ท้าวเหลาคำกับนัยการเมืองในการสืบทอดอุดมการณ์ชาตินิยมลาว

วรรณคดีนอกจากจะเป็นงานเขียนที่แสดงให้เห็นถึงจินตนาการตลอดจนภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์ในการผลิตสร้างตัวบทเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมแล้ว วรรณคดีหลายเรื่องยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้และการต่อรองในทางการเมืองและชาติพันธุ์ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีที่ถูกเขียนขึ้นในบริบทที่ลาวได้ตกเป็นเมืองขึ้นของสยามอย่างเช่นท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือ

ต่อต้านสยามในโลกของจินตนาการ โดยสร้างบทบาทของตัวละครในเรื่องให้เป็นตัวแทน
ของสำนักของชนลาวในการต่อสู้กับสยาม

ทั้งนี้แม้ว่าในตัวบทวรรณคดีจะเป็นการหยิบยกเอาเหตุการณ์ภาพชีวิตของ
เจ้าอนุวงศ์มาสร้างใหม่ให้แตกต่างจากมิติทางประวัติศาสตร์ชาติลาว แต่ตัวละคร
ท้าวเหลาค่ากลับมีลักษณะที่โดดเด่นในเรื่องมากกว่าเจ้าอนุวงศ์และถูกรื้อสร้าง
ความหมายเพื่อแสดงนัยทางการเมืองได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความ
พยายามในการสร้างภาพท้าวเหลาค่าให้เป็นผู้สืบทอดอุดมการณ์ชาตินิยมลาวต่อ
จากเจ้าอนุวงศ์ โดยการนำเอาภาพของท้าวเหลาค่าเข้าไปสวมทับภาพของเจ้าอนุวงศ์
ในงานวรรณคดีนั่นเอง

ในตอนนี้อยู่จะได้นำเสนอให้เห็นถึงการรื้อสร้างภาพท้าวเหลาค่าเพื่อ
เชื่อมโยงไปถึงการเมืองของการสืบทอดอุดมการณ์ชาตินิยมลาว ซึ่งในบริบททาง
ประวัติศาสตร์ลาวมีการกล่าวถึงพระนามของเจ้าราชวงศ์ที่ไม่สอดคล้องกับงานวรรณคดี
โดยเจ้าเห่า (ราชวงศ์) ถือเป็นราชโอรสองค์ที่สองของเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองนครเวียงจันทน์
ซึ่งพระองค์มีพระราชโอรสและพระราชธิดารวมทั้งหมด 20 พระองค์ และในเชื้อราชบุตร
ทั้ง 20 พระองค์นั้นไม่ปรากฏมีชื่อว่าเจ้าเหลาค่า มีแต่ชื่อเจ้าราชวงศ์เห่าเพียงชื่อเดียว
(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: คำนำ) อันแสดงให้เห็นว่าท้าวเหลาค่าคือชื่อที่ถูกประกอบ
สร้างขึ้นมาใหม่โดยอิงเนื้อหาบางส่วนจากในมิติประวัติศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับ
การทำให้บุคคลในประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นตัวละครสมมุติแนวเหนือจริงในกวีนิยาย

นอกจากประเด็นเรื่องชื่อของตัวละครแล้ว ยังปรากฏการรื้อสร้างเหตุการณ์ชีวิต
เจ้าราชวงศ์ให้มีลักษณะที่แตกต่างจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เพื่อแสดงนัยทาง
การเมืองด้วย ดังเห็นได้จากในมิติประวัติศาสตร์นั้นได้กล่าวถึงเจ้าราชวงศ์ในฐานะ
ที่เป็นบุตรที่คอยสู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับเจ้าอนุวงศ์ ทั้งยังเป็นนักรบที่มีความเก่งกล้า
สามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวีรกรรมในการสู้รบกับพระยาราชสุภาวดีแม่ทัพใหญ่สยาม
การสู้รบในครั้งนี้กองทัพของเจ้าราชวงศ์มีทหารน้อยกว่า เจ้าราชวงศ์ได้ขี่ม้าเอาหอกแทง
พระยาราชสุภาวดีถูกท่อน้อยและล้มลง หลวงพิชิตซึ่งเป็นน้องชายได้เข้ามาช่วย
เจ้าราชวงศ์จึงหันหน้ามาสู้กับหลวงพิชิตและเอาดาบฟันหลวงพิชิตตายคาที่ พอจะ
กระโดดเข้าฟันพระยาราชสุภาวดีอีกนายทหารไทยคนหนึ่งได้ยิงปืนมาถูกหัวเข่า

เจ้าราชวงศ์ล้มลง พวกทหารลาวจึงเข้ามาหาเอาเจ้าราชวงศ์หลบหนีออกมา (คณะค้นคว้าภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว, 2004: 68) ขณะที่ในต้นบทวรรณคดีเจ้าราชวงศ์คือท้าวเหลาคำที่ถูกก่อสร้างความหมายใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นกวีนิยายคือ การได้ไปเรียนวิชากับพระฤษีที่ป่าหิมพานต์และได้ใช้กำลังความสามารถของพระองค์เพียงคนเดียวก็สามารถตีเอากรุงศรีให้กลายเป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์ได้ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการสร้างวีรบุรุษในอุดมคติและเป็น ภาพแทนของวีรกษัตริย์ลาวที่มีความมุ่งมั่นในการกอบกู้บ้านเมือง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ตัวละครท้าวเหลาคำถูกสวมทับด้วยภาพชีวิตเจ้าอนุวงศ์เพื่อสืบทอดอุดมการณ์กู้เอกราชลาวจากสยาม โดยชุดเหตุการณ์ในเรื่องที่ตอกย้ำประเด็นดังกล่าวคือ การนำเสนอภาพชีวิตของ ท้าวเหลาคำที่หลังจากเวียงจันทน์ถูกสยามยึดครอง พระองค์ได้ทรงหลบไปลี้ภัยที่เมืองพวนประเทศแกว อันสอดคล้องกับเหตุการณ์ในทางประวัติศาสตร์ที่นครเวียงจันทน์ถูกยึดและทำลายโดยสยาม เจ้าอนุวงศ์ได้นำพระราชโอรส พระราชธิดา และพระมเหสีเรือล่องน้ำไปเมืองมะหาไซกองแก้ว จากนั้นก็ข้ามชายแดนไปพักอยู่เมืองเฝ้าน ประเทศเวียดนาม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ (คณะกรรมการภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว, 2004: 67) การเล่าเรื่องโดยการสวมทับเหตุการณ์ในเรื่องจึงเป็นความพยายามในการตอกย้ำการสืบทอดอำนาจและความหวังแทนในชาติบ้านเมืองของเจ้าอนุวงศ์ผ่านตัวละครท้าวเหลาคำ

เมื่อเวียงจันทน์ตกเป็นเมืองขึ้นของสยามแล้ว ตัวบทได้นำเสนออุดมมุ่งหมายหลักของตัวละครที่นอกจากต้องการกอบกู้เอกราชคืนจากสยามแล้วจะต้องช่วงชิงของมงคลกกลับคืนมาเวียงจันทน์ให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระแก้วมรกตซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ลาวกลายเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนารวมถึงเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่สื่อถึงความมั่นคงและความมีบารมีของกษัตริย์ลาวโดยผ่านวาทกรรมคำสอน ดังเห็นได้จากการที่ท้าวเหลาคำสั่งสอนให้ท้าวเจียงคำและท้าวทองคำบุตรชายตามทวงคืนของมงคลกทั้งสามจากไทย และท้าวเจียงคำก็ยังได้สั่งสอนท้าวโกลินซึ่งเป็นหลานชายของตนที่อาศัยอยู่กรุงศรีให้ทวงคืนของมงคลกเหล่านี้เช่นกัน ดังข้อความที่ว่า

อันว่า	ของเฮาลัน	กุงสีลียาด	ควานัน
น้องก็	จำจ้อแท้	หมายไว้ชู้อัน	
คันว่า	เวียงฮุ่งแล้วยามใด	น้องปให้ฮ้ายยาก	
น้องจัก	พิลอบลี้	ของไว้บให้แคน	แท้แล้ว

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 185)

เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเหตุการณ์ในช่วงรุ่นลูกและหลานของท้าวเหลาคำจะเน้นเรื่องของการทวงคืน พระแก้วมรกตจากไทยเพื่อตอกย้ำว่าองค์พระแก้วคือพระพุทธรูปของลาวตั้งแต่ครั้งอดีตและถูกไทยแย่งชิงไป ดังเห็นได้จากองค์พระแก้วเมื่อเดินทางไปถึงกรุงศรีก็ได้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ประหลาดอัศจรรย์คือ องค์พระแปลงรัศมีไปทั่วเมืองทำให้ผู้คนในกรุงศรีเกิดความตื่นกลัว อันเป็นการสื่อความหมายโดยนัยว่าไทยคือผู้ทำลายพุทธศาสนาในลาวนั่นเอง

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ วาระสุดท้ายในเรื่องเล่าชีวิตท้าวเหลาคำที่แสดงนัยทางการเมืองอันนำไปสู่การสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมลาวในเวลาต่อมา ในมิติทางประวัติศาสตร์ลาวได้เล่าถึงเหตุการณ์หลังจากที่สยามได้เข้ายึดเวียงจันทน์ และเจ้าอนุวงศ์พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์ถูกจับตัวไปที่บางกอก เจ้าราชวงศ์ได้หลบซ่อนอยู่ในถ้ำลาย ถ้ำบ้านขุนที่ใกล้กับเมืองมะหาไซของแก้ว ถ้ำบวละผาตามะมัดที่ใกล้กับเมืองยมมะลาด และถ้ำเขตแคว้นเซกอง ทำให้สยามไม่สามารถจับตัวเอาเจ้าราชวงศ์ได้ (มยุรี และเผยแพร่ เหง้าสีวัด. 2010: 116) ขณะที่ในตวับทวรรณคดีท้าวเหลาคำสิ้นพระชนม์เพราะความชราภาพ และได้ทรง สั่งสอนบุตรชายทั้งสองของพระองค์ว่า หากยึดเวียงจันทน์กลับคืนมาได้ให้สร้างบ้านแปงเมืองโดยให้สร้างถนนขนาดใหญ่จากเวียงจันทน์มายังเมืองศรีโคตรและเมืองแกวและให้นำอัฐิของพระองค์จากเมืองแกวกลับไปทำพิธีพร้อมทั้งสร้างพระธาตุบรรจุอัฐินั้นไว้ที่เมืองชายฟอง จากนั้นให้บุตรทั้งสองไปสร้างเมืองใหม่ที่เมืองชายฟองเพราะเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองของปู่ (เจ้าอนุวงศ์) นอกจากนี้ให้สร้างหอพระแก้วขึ้นเนื่องจากเวียงจันทน์เป็นเมืองที่เกิดสงครามทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในบริเวณอารามหลวงซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานองค์พระแก้วในอดีต ดังข้อความที่ว่า

คันเจ้า	ลูกโซกได้	เสวยราดเป็นพยา	เมื่อใด
เจ้าจ้ง	ไปสมล้าง	ชายฟองหนองนาก	จึงเห็น
กับทั้ง	หอพระแก้ว	ให้อาเสี้ยงอยู่นา	นั่นท่อน
	เตียมเพื่องพระแก้ว	ชีหนีหน่ายเวียงจันทน์	บ่อยู่
	เพราะคนพินกันตาย	มากคามเหลือล้น	
	คนหากตายในหั้น	อารามหลวงวัดใหญ่	
ห่อนว่า	องพระแก้ว	เฮาพุ้นหน่ายบ่มา	แท้แล้ว

(หอสมุดแห่งชาติ. 1973: 94)

จากข้อความข้างต้น ท้าวเหลาคำพยายามที่จะสถาปนาเมืองใหม่เพื่อให้เป็นดินแดนอันบริสุทธิ์ปราศจากสงคราม โดยนำเอาองค์พระแก้วมรกตอันเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนามาใช้เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงของเมืองตั้งใหม่ ที่สำคัญคือเวียงจันทน์เป็นเมืองที่ถูกสถาปนาเมื่อครั้งเหตุการณ์ท้าวศรีโคตรราชปราบช้างสาร การสร้างเมืองใหม่จึงเป็นการสืบทอดอุดมการณ์ชาติของเจ้าอาวณวงศ์ให้คงอยู่นั่นเอง

วรรณคดีเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) จึงเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ชาติลาวในรูปแบบเรื่องเล่าเพื่อความบันเทิงโดยแทรกนิทานชาดกและถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อตอกย้ำความเป็นชาตินิยมอันเป็นแนวคิดของระบอบรัฐสมัยใหม่ที่เผยแพร่เข้ามาในลาวในปลายศตวรรษที่ 19 กล่าวคือ ครั้งหนึ่งอุดมการณ์สำคัญของนักการเมืองกลุ่มนี้ได้มีนโยบายล้มล้างระบอบกษัตริย์ที่เรียกกันว่า “ระบอบเก่า” ให้เลือนหายไปจากสังคมลาวมานับตั้งแต่ปี 1975 และได้นำพาปกครองประเทศลาวด้วยการสร้าง “ระบอบใหม่” ตามระบอบสังคมนิยมมากกว่าสามทศวรรษ ได้เลือกที่จะหวนกลับไปใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองในระบอบเก่าที่ตนเองเคยปฏิเสธมาคือภาพของเจ้าชีวิต (ปฐม หงษ์สุวรรณ. 2555: 31) การหวนกลับมาเชิดชูวีรกษัตริย์จึงไม่เพียงเป็นการชื่นชมบูชาตัวบุคคล แต่ต้องการส่งผ่านอุดมการณ์ชาติของรัฐบาลสังคมนิยมลาว โดยการให้ความหมายและเลือกสรร ชีบเน้นภาพและความหมายวีรกรรมของกษัตริย์แต่ละพระองค์ไว้อย่างเฉพาะเจาะจง (อนินทร์ พุทธิโชติ. 2557: 117) ขณะที่ แกรนท์ อีแวนส์

(2549: 27) มองว่าเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์เป็นสิ่งที่สุดท้ายของระบบจักรวาลคติที่มีอยู่ก่อนยุคสมัยใหม่ที่กำลังจะดับสูญไป วรรณคดีลาวจึงเป็นพื้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่คงไว้ซึ่งร่องรอยของระบอบกษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญในการกอบกู้เอกราชลาวจากสยาม

อย่างไรก็ตามการที่วรรณคดีเรื่องนี้พยายามร้อยสร้างความหมายให้ท้าวเหล่าคำเข้าไปสวมทับตัวตนของเจ้าอนุวงศ์อันเนื่องมาจากพระองค์เป็นเชื้อพระวงศ์เพียงพระองค์เดียวที่ทรงรอดชีวิตจากสงครามเวียงจันทน์กับสยามในครั้งนั้น พระองค์จึงเป็นผู้สืบทอดอุดมการณ์ชาตินิยมของเจ้าอนุวงศ์ตามไปด้วย ชื่อของเจ้าราชวงศ์จึงเป็นการตอกย้ำความทรงจำทางสังคมในลักษณะของประวัติศาสตร์บาดแผลระหว่างไทย-ลาว ชื่อราชวงศ์ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวลาว ของน้ำใจสู้รบและจิตใจต่อสู้โดยไม่ย่อท้อและอดทน ตลอดจนความเชื่อมั่นต่อการฟื้นฟูของประเทศไทย ซึ่งมยุรี และเผยแพร่ แห่งสัปดาห์ (2010: 41-42) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของชื่อเจ้าราชวงศ์ในอาณานิคมของสองฝั่งโขงว่า ประชาชนแถบปากหिनปูนในแขวงคำม่วนได้สร้างวรรณกรรมอันยิ่งใหญ่เพื่อระลึกถึงเจ้าราชวงศ์และพาดหัวเรื่องราวว่าท้าวเหล่าคำ-พื้นราชวงศ์ พงศาวดารเมืองยโสธรก็ได้เอาชื่อเจ้าราชวงศ์เกี่ยวเนื่องกับทุกการรบที่ได้ดำเนินไปในปี 1827-1828 ชาวพวนที่ได้ถูกกวาดต้อนจากเมืองเชียงขวางไปไทยนั้นยังคงร้องกาพย์หาเจ้าราชวงศ์ และแสดงความผูกพันกับลาวในเพลงที่เขาร้องกล่อมลูก

ขณะที่ในบริบทของรัฐบาลลาวได้มีการตัดทอนพื้นที่ของประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งมีเรื่องราวของกษัตริย์เป็นแกนกลางลง แต่เจ้าอนุวงศ์ก็ยังเป็นกษัตริย์ที่พรรคและรัฐให้ความสำคัญอย่างมากในฐานะ “วีรชน” ซึ่งเป็นผู้นำในการกู้ชาติ โดยขบเน้นภาพของพระองค์ในฐานะวีรบุรุษผู้องอาจกล้าหาญในสงครามยอมอุทิศชีวิต สละชีพเพื่อชาติ และตั้งชื่อหนึ่งในกองกำลังติดอาวุธของขบวนการประเทศลาวว่า “กองลาดชะวง” ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของกองทัพอประชาชนลาวปัจจุบัน (อดิศร เสมแยม. 2560: 131) ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นปฏิบัติการทางสังคมในการสร้างความเป็นชาตินิยมโดยการหยิบยืมเอาชื่อและวีรกรรมของกษัตริย์ลาวในอดีตกลับมาปรับใช้บริบทการเมืองลาวปัจจุบัน รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์ของการครองอำนาจของรัฐนั่นเอง

วรรณคดีลาวที่มีความงามทางวรรณศิลป์จึงได้ซ่อนแฝงนัยทางการเมืองผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอกในเรื่องคือท้าวเหลาคำที่ถูกก่อสร้างความหมายให้แตกต่างและโดดเด่นไปจากเรื่องเล่าในมิติประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการตอกย้ำการสืบทอดอุดมการณ์อีกแห่งเชื้อชาติลาวของเจ้าอนุวงศ์ ขณะเดียวกันชื่อของเจ้าราชวงศ์ก็ได้ถูกนำมาสร้างความหมายเพื่อรับใช้การเมืองทั้งในส่วนของประชาชนสองฝั่งโขงตลอดจนพรรคและรัฐ การมองวรรณคดีผ่านแนวคิดก่อสร้างจึงเป็นการช่วยให้เห็นความล้นหลามและความไม่แน่นอนของความหมายในโลกวรรณคดี

บทสรุป

เจ้าอนุวงศ์ถือเป็นกษัตริย์ลาวพระองค์สำคัญที่มีบทบาทในทางการเมือง โดยเฉพาะความพยายามในการ กอบกู้เอกราชจากสยาม ภาพของเจ้าอนุวงศ์นอกจากจะปรากฏในมิติทางประวัติศาสตร์แล้วในบริบทของงานวรรณคดียังได้กลายเป็นพื้นที่หนึ่งที่นำภาพของพระองค์มานำเสนอได้อย่างหลากหลายและมีพลวัต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีลาวเรื่องท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์) ที่ได้มีการก่อสร้างภาพของพระองค์ขึ้นใหม่และแสดงนัยการเมืองได้อย่างน่าสนใจ ประการแรกคือ การสร้างความกำกวมและความซับซ้อนให้กับประภาทวรรณคดีโดยทำเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นกวีนิยายและแทรกนิทานชาดกทางพุทธศาสนาทำให้วรรณคดีกลายเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นการสลายวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามการจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมที่ว่าด้วยคุณค่าของตัวบทโดยใช้เกณฑ์เรื่องของประภาทวรรณคดีเป็นสำคัญ ซึ่งนำไปสู่วิธีคิดที่ว่าวรรณคดีทุกประเภทมีคุณค่าที่ทัดเทียมกัน รวมไปถึงกลายเป็นกลวิธีในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อต่อต้านการครอบงำของสยามจากเงื่อนโซ่ที่ไม่สามารถทำการต่อสู้ได้อย่างเปิดเผยได้ ประการต่อมาคืองานวรรณคดีได้มีการก่อสร้างภาพชีวิตเจ้าอนุวงศ์ให้แตกต่างจากมิติทางประวัติศาสตร์ทั้งในส่วนของสาเหตุการทำสงครามระหว่างลาวกับสยามตลอดจนภาพการสิ้นพระชนม์ของพระองค์ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของลาวในรูปภูพานาคแทนที่จะเป็นพื้นที่ทางการเมืองของสยามอันเป็นปฏิบัติการในการช่วงชิงเกียรติของพระองค์กลับคืนมา ขณะเดียวกันพระองค์ยังได้กลายเป็นบุคคลที่พยายามสร้างความสัมพันธ์และความปรองดองของคนในชาติและระหว่างชาติด้วย ประการ

สุดท้าย ตัวบทได้มีการรื้อสร้างภาพของเจ้าราชวงศ์โดยนำภาพของพระองค์ไปสวมทับในเหตุการณ์ชีวิตเจ้าอนุวงศ์เพื่อแสดงนัยการเมืองในการสืบทอดอุดมการณ์ชาตินิยมลาว ขณะเดียวกันประชาชนในอาณานิคมสองฝั่งโขงรวมถึงรัฐบาลลาวยังได้หยิบยืมเอาชื่อของเจ้าราชวงศ์มาปรับใช้บริบททางการเมืองลาวปัจจุบันด้วย อันแสดงให้เห็นว่างานวรรณคดีได้แฝงการเมืองเรื่องอำนาจและถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการครอบงำตลอดจนการต่อสู้และต่อรองทางการเมืองวัฒนธรรมด้วย

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

นายรังสรรค์ นัยพรม นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เอกสารอ้างอิง

- แกรนท์ อีแวนส์. (2549). **ประวัติศาสตร์สังเขปประเทศลาว ประเทศกลางแผ่นดินเอเชียอาคเนย์**. ดุษฎี เฮย์มอน แพล. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.
- คณะค้นคว้า ภาควิชาภาษาลาว-วรรณคดี. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ. (2004). **พื้นเวียงสะหมะเจ้าอะนุ**. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์ศึกษา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (ม.ป.ป.). **แลลดอดพงสาวดารลาว**. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2558). **อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- มหาสีลา วีระวงศ์. (1996). **ปะโฮยดของวันนะคะดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: ไผ่หนาม.
- _____. (2001). **พงสาวะดานลาวแต่โบราณถึง 1946**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.
- นรชิต จิรัทธรรม. (2553). **โพสต์โมเดิร์นกับเศรษฐศาสตร์: บทวิพากษ์สมมติฐานความมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

- บ่อแสงคำ วงดาลา และคณะ. (1987). **วรรณคดีลาว**. เวียงจันทน์: กระทรวง
วิทยาศาสตร์สังคม.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2555). เจ้าอนุวงศ์: การเมืองเรื่องอนุสาวรีย์กับการรื้อสร้าง
วัฒนธรรมเจ้าชีวิตในสังคมลาว. **วารสารมนุษยกับสังคม**. 1(1), 29-66.
- ปรมินท์ จารูว. (2549). **ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปรา
ไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มยุรี และเผยแพร่ แห่งสืวัด. (2010). **เจ้าอนุ (1767-1829) ประชาชนลาวและอาชีอา
คะเน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.
- มหานุนมี เทบสีเมือง. (2554). **ความเป็นมาของชนชาติลาว เล่ม 2 อาณาจักรลาว
ล้านช้างตอนต้น**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). **พระสูตรและอรรถกถาแปล พระสูตรตันตปิฎก
มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่ม 3 ภาค 2**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
วิทยาลัย.
- มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. (2553). **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดย จิราภรณ์ วิญญรัตน์.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมูลนิธิได
โยต้าประเทศไทย.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2545). “พื้นเวียงจันทน์: บริบททางสังคมและวัฒนธรรม” ใน **การ
ศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท**. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. หน้า 383-406.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). **ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษ
ที่ 20**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หอสมุดแห่งชาติ. (1973). **ท้าวเหลาคำ (เจ้าราชวงศ์)**. เวียงจันทน์: หอสมุดแห่งชาติ.
- อดิศร เสมแย้ม. (2560). “ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในจินตภาพของลาว” ใน **สุนทร
ชุดินทรานนท์ (บรรณาธิการ). ไทยในสายตาเพื่อนบ้าน**. กรุงเทพฯ: มติชน.
หน้า 101-166.

อนินทร์ พุฒิชิตติ. (2557). **การเชิดชูวีรกษัตริย์: การเมืองชาตินิยมกับการดำรงอยู่
ของรัฐสังคมนิยมลาวในยุคโลกาภิวัตน์**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุษา พัดเกตุ. (2550). **สตรีนิยมที่ถูกก่อสร้าง: การศึกษาการฝึกกำลังของผู้หญิง
ในกรงอำนาจผู้ชายในนวนิยายเรื่องเมียเจ้าของเอมีทาน**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Derrida, Jacques. (1963). **Structural Anthropology**. Translated by Claire Jacob-
son and Brooke Grundfest Schoepl. New York: Basic Books.